

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра загальної, вікової та педагогічної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
О.Б. Жильцов
2015 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціальна психологія

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напряму підготовки **6.030103 «Практична психологія»**

(шифр і назва напряму підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення **Інститут людини**

(назва інституту, факультету, відділення)

Робоча програма Соціальна психологія
для студентів за напрямом підготовки 6.030103 «Практична психологія»

Розробники: Кутішенко Валентина Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент
кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри загальної, вікової та педагогічної
психології

Протокол від “29” серпня 2014 року № 1

Завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

 (О.П. Сергєєнкова)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини Н.А. Клішевич

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма курсу «Соціальна психологія» розроблена з урахуванням вимог щодо удосконалення підготовки практичних психологів до успішного пізнання різноманітних аспектів соціально-психологічної проблематики. Позаяк в суспільстві сформувалася нагальна потреба в висококваліфікованих спеціалістах з соціальних наук, здатних стати співтворцями громадянського суспільства в нашій країні.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Соціальна психологія» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою загальної, вікової та педагогічної психології на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати бакалавр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Соціальна психологія», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

«Соціальна психологія» є складовою частиною дисциплін психолого-педагогічного циклу нормативного блоку. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема: опанування системою знань про закономірності поведінки і діяльності людей, зумовлених включенням їх до соціальних груп, а також психологічні характеристики цих груп.

Мета курсу: забезпечення майбутніх психологів знаннями з основних понять, принципів та положень соціальної психології, а також озброєння, на основі теоретичних знань, уміннями і навичками практичної та дослідницької діяльності у соціальній сфері.

Завдання курсу:

- Ознайомити слухачів з сутністю, місцем і роллю соціальної психології в системі наукового знання, її концептуальним апаратом.
- Навчити майбутнього фахівця застосовувати методи соціальної психології з метою дослідження соціально-психологічні явища.
- Сприяти становленню у майбутніх фахівців здатності вбачати та усвідомлювати соціально-психологічні проблеми особистості, її соціалізації, активізувати особистісний та творчий потенціал.
- Виробити у студентів уміння використовувати прийоми і способи вербальної і невербальної комунікації для успішної взаємодії з людьми.
- Формувати у студентів розуміння природи і специфіки проблем міжособистісної взаємодії людей.
- Розвивати уміння аналізувати внутрішньогрупові і міжгрупові відносини, соціально-психологічні явища у великих групах.

В результаті засвоєння модулів студенти повинні **знати:**

- історичні передумови виникнення та перспективи розвитку соціальної психології;
- категорії та методи соціальної психології;
- основні теоретичні напрями у сучасній соціальній психології;
- різні підходи до проблем особистості та її соціалізації;
- засоби соціально-психологічного впливу в процесі спілкування;
- особливості міжособистісної та міжгрупової взаємодії в різних видах і формах суспільної діяльності;
- функціонування соціальних груп, структуру внутрішньогрупових і міжгрупових відносин.

На основі цих знань під час семінарських занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти **набувають уміння та навички:**

- осмислено використовувати термінологічний апарат;
- застосовувати в психолого-педагогічній діяльності методи соціальної психології;
- визначити психологічні параметри вивчення і оцінки сформованості активної життєвої позиції особистості, закріплювати її потребу в самоствердженні і самовираженні;
- використовувати прийоми комунікації для успішної взаємодії з людьми;
- враховувати специфіку проблем міжособистісної взаємодії у своїй практичній діяльності;
- організовувати міжособистісну взаємодію у малій групі;
- аналізувати соціально-психологічні явища у великих групах.

Курс “Соціальна психологія” передбачає тісний зв’язок з дисциплінами: загальна, вікова та педагогічна психологія, історія психології, психодіагностика та інші.

Обсяг курсу «Соціальна психологія», відведено до навчального плану, становить 180 год., із них 28 год. – лекції, 28 год. – семінарські заняття, 8 год. – індивідуальна робота, 108 год. – самостійна робота, 8 год. – модульний контроль.

Форма підсумкового контролю – іспит.

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 5	Галузь знань 0301 «Соціально-політичні науки»	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.030103 «Практична психологія»		
Модулів – 4		Рік підготовки	
Змістових модулів – 5		1-2-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		2-3-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		28 год.	
		Практичні, семінарські	
		28 год.	
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		108 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		8 год.	
Вид контролю:			
екз.			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Лабораторних	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль I.									
Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання									
1	Вступ в соціальну психологію.			2		2	1	7	
2	Формування і розвиток соціально-психологічних знань.			2		2		7	
Разом		23		4		4	1	14	
Змістовий модуль II.									
Соціальна психологія особистості									
3	Особистість з погляду соціальної психології.			2		2	1	4	
4	Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості.			2		4	1	6	
5	Особистість у групі.			2				4	
Разом		30		6		6	2	14	2
Змістовий модуль III.									
Основи психології спілкування									
6	Соціально-психологічна характеристика спілкування.			2		2	1	4	
7	Спілкування як обмін інформацією.			2		2		4	
8	Перцептивна сторона спілкування.			2		2	1	6	
Разом		30		6		6	2	14	2
Змістовий модуль IV.									
Проблеми взаємодії в соціальній психології									
9	Взаємодія і соціальний вплив.			2		2		5	
10	Деструктивні та конструктивні форми взаємодії.			2		2	1	4	
11	Вибір стилю життя.			2		2	1	5	
Разом		30		6		6	2	14	2
Змістовий модуль V.									
Соціальна психологія груп та масових явищ									
12	Мала група у контексті соціальної психології.			2		2	1	4	
13	Динамічні характеристики малої групи та проблема лідерства.			2		2		5	
14	Психологія великих соціальних груп і масових явищ.			2		2		7	
Разом		31		6		6	1	16	2
Самостійна підготовка до іспиту		36							
Разом за навчальним планом		180	64	28		28	8	72	8

III. ПРОГРАМА

Змістовний модуль I. Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання

Лекція 1. Вступ в соціальну психологію (2год.)

Мета соціальної психології. Предметна сутність соціальної психології. Категорії соціальної психології. Функції та завдання соціальної психології

Основні підходи до у визначенні предмета та об'єкта соціальної психології. Розуміння предмета соціальної психології у вітчизняній, європейській та американській традиції. Співвідношення поняття «соціальне» та «психічне».

Підходи до визначення структури соціальної психології. Структура соціальної психології: 1. Методологія: (*теорія*) концептуальний апарат; історія розвитку соціальної психології; принципи, закони і категорії соціальної психології; теоретичні передумови використання методів, методик і технік конкретного дослідження; (*практика*) інструментальний апарат (методи, процедури, техніка дослідження). 2. Феноменологія: (*теорія*) конкретні психологічні явища: соціально-психологічні проблеми особистості; соціальна психологія спільностей (великі, малі групи) і міжгрупової взаємодії; соціально-психологічні характеристики спілкування; (*практика*) емпіричний матеріал. 3. Праксеологія: (*теорія*) а) прикладна психологія, концептуальні моделі: психологія побуту; індивідуальна психологія; правова психологія; психологія політики; етнічна психологія; психологія мистецтва; психологія релігії; психологія науки; (*практика*) досвід практичного застосування соціально-психологічної теорії.

Основні поняття: соціальна психологія, праксеологія, феноменологія, методологія, соціальні відносини, соціальна поведінка, соціально-психологічна реальність, соціальна психіка.

Семінар 1. Соціальна психологія як наука.

Лекція 2. Формування і розвиток соціально-психологічних знань (2год.)

Б. Д. Паригін про донаукові емпіричні передумови виникнення соціальної психології.

1-ий етап становлення соціальної психології – накопичення знань в сферах філософії і загальної психології. Філософські витoki і передумови соціально-психологічної теорії. 2-ий етап – "описовий" (феноменологічний): виділення описової соціальної психології з філософії (соціології) в самостійну сферу знання. Виділення соціально-психологічний явищ в самостійний клас. Розробка специфічних способів вивчення соціально-психологічний явищ. Теорія психології народів (*М.Лацарус, Г.Штейнталь і В.Вундт*); теорія психології мас (*Г.Тард*), теорії про соціальні інстинкти (*В.Мак-Дуггал*). 3-ій етап – оформлення соціальної психології в експериментальну науку (*В. Медэ, Ф.Оллпорт, В.Бехтерев*). Соціально-психологічні варіанти основних течій психологічної думки: біхевіоризм, психоаналіз, гештальтизм, когнітивізм інтеракціонізм.

Особливості розвитку вітчизняної соціальної психології. Стагнація соціальної психології (друга половина 40 -х — 50-тіроки ХХст.). Відродження

соціальної психології. Дискусія 60-х років про соціальну психологію (В.М.Мясіщев, Б.Д.Паригін, Е.С.Кузьмін, О. Г.Ковальов, В.М.Колбановський, К.К.Платонов).

Формування і розвиток основних напрямів сучасної соціальної психології. Актуальні проблеми сьогодення.

Основні поняття: теорія психології народів, теорія психології мас, теорія соціальних інстинктів, біхевіоризм, психоаналіз, гештальтизм, когнітивізм, інтеракціонізм, рефлексологія.

Семінар 2. Історія розвитку соціальної психології.

Змістовний модуль II. Соціальна психологія особистості

Лекція 3. Особистість з погляду соціальної психології (2год.)

Створення психологічно обумовленої стратегії та тактики вивчення особистості. Історія дослідження проблеми особистості. Основні сучасні підходи до пізнання феномена особистості у соціальній психології.

Поняття індивід, індивідуальність, особистість.

Проблема соціального і біологічного в особистості. Ототожнення особистості з її ставленнями. Визначення особистості як сукупності суспільних відносин. Біосоціальна суть особистості.

Соціально-психологічні якості особистості. Атрибути особистості: свідомість, динамічність, активність, неповторність. Ознаки особистості.

Простори існування та структура особистості.

Загальна характеристика соціально-психологічних теорій особистості. Аналіз зарубіжних психологічних теорій особистості. Порівняльна характеристика основних моделей особистості. Основні напрямки дослідження особистості у вітчизняній психологічній науці.

Основні поняття: індивід, індивідуальність, особистість, активність особистості, соціально-психологічна компетентність особистості, система конструктів, система рис, система особистісних смислів.

Семінар 3. Соціально-психологічні характеристики особистості.

Лекція 4. Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості (2год.)

Поняття соціалізації особистості. Первинна та вторинна соціалізація особистості. Структура процесу соціалізації. Різні підходи до визначення етапів соціалізації. Зміст процесу соціалізації в різних наукових напрямках. Сфери соціалізації: діяльність, спілкування, самосвідомість. Критерії соціалізованості особистості. Інститути та агенти соціалізації.

Основні механізми соціалізації. Стихійні та цілеспрямовані механізми соціалізації. Механізми «зсування мотиву на ціль», ідентифікація, наслідування, прийняття та засвоєння соціальних ролей, навіювання, переконання, соціальна фасилітація, конформність. Соціалізація, десоціалізація, ресоціалізація та адаптація особистості. Формування захисних функцій особистості у процесі соціалізації.

Гендер як психологічна і соціальна характеристика чоловіків та жінок, що формується в процесі соціалізації. Провідні чинники гендерної соціалізації.

Основні поняття: соціалізація, десоціалізація, ресоціалізація, наслідування, навіювання, переконання, рефлексія, ідентифікація, соціальна фасилітація, конформність, гендер.

Семінар 4-5. Соціалізація особистості.

Лекція 5. Особистість у групі (2год.)

«Я» особистості як чинник становлення у групі. Проблема «Я» в структурі особистості у творах вітчизняних та зарубіжних психологів. Становлення «Я-концепції». Структура самосвідомості: самопізнання, самооцінка, самоконтроль. Наслідки позитивної і негативної самооцінки. Механізми формування самооцінки. Самоконтроль, відмінності між людьми з високим і низьким самоконтролем. Самоповага. Самоефективність.

Специфіка входження особистості в групу. Соціальні норми. Фаза адаптації. Фаза індивідуалізації. Фаза інтеграції.

Соціальний статус як показник місця особистості у суспільстві та її приналежності до певних груп. Влада й авторитет. Престиж. Показники престижу. Соціальна позиція. Соціальна роль. Форми ролівої ідентичності: статеві; етнічна; групова; політична. Соціальний ранг.

Основні поняття: самосвідомість, «Я-концепція», самооцінка, самоконтроль, соціальний статус, престиж, соціальна позиція, соціальна роль, соціальний ранг.

Змістовний модуль III. Основи психології спілкування

Лекція 6. Соціально-психологічна характеристика спілкування (2год.)

Спілкування як феномен соціальної психології. Потреба у спілкуванні, потреба в усамітненні. Взаємозв'язок спілкування і діяльності. Спілкування та комунікація.

Різні підходи до визначення структури спілкування. Перцептивний, комунікативний, інтерактивний компонент спілкування. Макрорівень, мезорівень, мікрорівень спілкування. Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, регуляційно-комунікативна, афективно-комунікативна (Б.Ломов).

Види спілкування: за орієнтацією, за сферою перебігу, за використовуваними засобами, за мірою опосередкованості, за змістом, за засобами (О.О.Леонт'єв).

Типи міжособистісного спілкування: імперативний, маніпулятивний, діалогічний. Рівні спілкування.

Ообмеження спілкування. Застосування маніпулятивних тактик у міжособистісному і діловому спілкуванні (гра на почутті жалості, використання самолюбства партнера за допомогою компліментів і лестощів, використання довірливості і поступливості партнера, провокування захисних реакцій, провокування замішання і дезорієнтації партнера, гра на нетерплячості партнера, гра на почутті безвиході, провокування інтересу партнера до маніпулятора).

Основні поняття: спілкування, комунікація, перцептивний, комунікативний, інтерактивний компоненти спілкування, імперативний, маніпулятивний, діалогічний типи спілкування, обмеження спілкування.

Семінар 6. Проблема спілкування в соціальній психології.

Лекція 7. Спілкування як обмін інформацією (2год.)

Функції комунікативного аспекту спілкування.

Зміст, види і форми комунікації.

Характеристика компонентів комунікативного простору (суб'єкти комунікації, спільна комунікативна дія, зворотний зв'язок, спільне інформаційне поле, механізми і феномени, що гальмують чи сприяють взаєморозумінню, налагодження діалогічних відносин). Ефективність обміну інформацією.

Психологічні особливості вербальної комунікації. Вербальні засоби спілкування. Культура говоріння. Уміння слухання.

Невербальні засоби спілкування: оптико-кінетичні, паралінгвістичні, екстралінгвістичні, просторово-часові. Зони міжособистісного спілкування: інтимного спілкування, особистого спілкування, формального спілкування, публічного спілкування (Холл). Чинники, які впливають на правильне трактування невербальної комунікації.

Основні поняття: монолог, діалогічне спілкування, міжособистісний простір, вербальні засоби спілкування, невербальні засоби спілкування, візуальний контакт, комунікативні бар'єри.

Семінар 7. Комунікативна сторона спілкування.

Лекція 8. Перцептивна сторона спілкування (2год.)

Поняття та зміст соціальної перцепції. Функції соціальної перцепції. Залежність сприймання від індивідуальних, статево-рольових, вікових, професійних особливостей характеристик суб'єкта сприймання. Аперцепція.

Механізми взаєморозуміння: ідентифікація, емпатія, атракція, рефлексія, каузальна атрибуція. Пізнавальний, моральний, комунікативний егоцентризм. Бар'єри взаєморозуміння: естетичний, інтелектуальний, моральний, емоційний, соціальний.

Природа та види соціальних стереотипів.

Механізми сприймання. Механізм проєкції. Ефект первинності. Ефект новизни. Ефект ореолу. Ефект пріоритету. Ефект поблажливості. Типові схеми формування першого враження. Роль емпатії та емоцій в міжособистісному спілкуванні. Феномен ідентифікації у спілкуванні.

Природа перцептивних здібностей.

Основні поняття: соціальна перцепція, аперцепція, ідентифікація, емпатія, атракція, рефлексія, каузальна атрибуція, соціальні стереотипи, ефект первинності, ефект новизни, ефект ореолу.

Семінар 8. Перцептивна сторона спілкування.

Змістовний модуль IV. Проблеми взаємодії в соціальній психології

Лекція 9. Взаємодія і соціальний вплив (2год.)

Особливості взаємодії в соціальній психології. Види взаємодії: співробітництво («кооперація», «згода», «пристосування», «асоціація»); суперництво («конкуренція», «конфлікт», «опозиція», «дисоціація»).

Основні наукові погляди на взаємодію та її структуру. Теорія соціальної дії (М. Вебер, Т. Парсонс та ін.). Модель діадичної взаємодії (Дж. Тібо і Г. Келлі). Типи контролю і особливостей соціальної поведінки учасників взаємодії. Концепції символічного інтеракціонізму Дж.-Г. Міда.

Загальна характеристика міжособистісного впливу. Види міжособистісного впливу: психологічний вплив, особистий вплив, функціонально-рольовий вплив, індивідуально-специфічний вплив, комунікативний вплив та інші. Критерії ефективності впливу.

Види психологічного впливу: переконання, зараження, навіювання, наслідування.

Конформізм. Поступливість. Підпорядкування.

Основні поняття: співробітництво, кооперація, згода, пристосування, асоціація, суперництво, конкуренція, конфлікт, опозиція, зараження, атракція.

Семінар 9. Взаємодія і соціальний вплив.

Лекція 10. Деструктивні та конструктивні форми взаємодії (2год.)

Конструктивні форми взаємодії. Подібність і атракція. Взаємна симпатія. Емпатія, співпереживання, співчуття. Альтруїстична поведінка у взаємодії. Типи альтруїзму. Навчання альтруїзму.

Дружба і самотність. Особливості дружби людей на різних етапах життєвого циклу. Структурні складові феномену кохання.

Деструктивні форми взаємодії. Поняття «конфлікт» у широкому та вузькому значенні. Класифікація та структура конфліктів. Причини міжособистісних конфліктів. Динаміка конфлікту: латентна, демонстративна, агресивна, батальна фази конфлікту. Стратегія поведінки учасників конфлікту.

Агресія і культура. Види агресії. Соціальні причини агресії: фрустрація, пряма провокація, жорстокість в ЗМІ, підвищена збудливість тощо. Теорія перенесення збудження. Статеві відмінності і агресія. Роль емоцій у проявах агресії. Попередження і контроль агресії: покарання, когнітивне втручання, тренування соціальних здібностей.

Основні поняття: атракція, дружба, самотність, любов, альтруїзм, агресія, фрустрація, конфлікт, інцидент.

Семінар 10. Конструктивні та деструктивні форми взаємодії.

Лекція 11. Вибір стилю життя (2год.)

Чинники, що зумовлюють поведінку особистості в соціумі: способи розв'язання суперечностей середовища та особистості, механізми реалізації соціального життя, соціальні та індивідуальні умови життєвої ситуації,

особливості соціальної інфраструктури, засвоєні традиції, звичаї та життєві цінності, етнопсихологічні особливості учасників взаємодії, Я-концепція.

Сім'я як життєвий вибір. Альтернативні форми шлюбно-сімейних взаємин.

Актуальні та фіксовані установки. Сутність соціальної установки. Функції соціальної установки (атитюду): випереджувальна та регулятивна. Уявлення Олпорта та Томаса про соціальну установку. Структура атитюда за М.Смітом: когнітивний (пізнавальний), афективний (емоційний) та конативний (поведінковий) компоненти. Парадокс «Р. Лапієра».

Система диспозиційних утворень, які регулюють поведінку і діяльність людини (за В. Ядовим). Суб'єктивна цілісна система уявлень людини: поняття «Я», цінності та атитюди. Цінність як стійке уявлення про особливий спосіб поведінки (інструментальна цінність) або ціль — стан (термінальна цінність).

Основні поняття: сім'я, шлюбно-сімейні взаємини, самотність, нетрадиційна сім'я, атитюд, ціннісні орієнтації, інструментальна цінність, термінальна цінність.

Семінар 11. Вибір стилю життя.

Змістовний модуль IV. Соціальна психологія груп і масових явищ

Лекція 12. Мала група у контексті соціальної психології (2год.)

Група як основний інститут соціалізації та реалізації міжособистісного спілкування. Причини виникнення малої соціальної групи. Теоретичні підходи дослідження групи у вітчизняній та зарубіжній психології.

Ознаки, що характеризують малу групу: кількісний склад або розмір групи; індивідуальний склад або композиція; психологічний клімат, як переважаючий настрій групи; групові норми (правила поведінки членів групи).

Класифікація малих соціальних груп: за типом головної діяльності, за соціальною спрямованістю, за мірою організації, за типом домінуючої структури, за мірою безпосереднього впливу на особистість, за мірою відкритості, за мірою міцності і стійкості внутрішніх зв'язків, за тривалістю існування.

Основні соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.

Групова норма. Виміри групової структури: формально-статусна, соціометрична, комунікативна, референтна, експертна, ставлення до влади.

Соціометрія як метод дослідження малої соціальної групи.

Основні поняття: мала соціальна група, формальні та неформальна соціальні групи, психологічний клімат, групова норма, групова структура, референтна група, соціометрія.

Семінар 12. Соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.

Лекція 13. Динамічні характеристики малої групи та проблема лідерства (2год.)

Поняття про групову динаміку та групові процеси. Механізми групової динаміки: розв'язання внутрішньогрупових суперечностей, «ідіосинкразійний кредит», психологічний обмін, нормативний вплив меншості, зсув до ризику.

Стратометрична концепція та параметричний підхід до динаміки групового розвитку. Стадії розвитку групи (за Л.Уманським). Характеристика відносин між членами високоорганізованої групи: 1) ціннісно-орієнтаційна єдність; 2) колективістська ідентифікація; 3) адекватна атрибуція відповідальності; 4) єдність функціонально-рольових очікувань.

Лідер і керівник: спільне та відмінне. Теорії походження лідерства та керівництва. Стили лідерства, керівництва, їх переваги та недоліки. Харизматичний лідер. Керівництво як управлінський феномен. Сучасні моделі керівництва.

Проблема прийняття групового рішення. Можливості усунення недоліків групового рішення. Продуктивність групової роботи. Групова згуртованість як складний психологічний феномен. Фактори, що впливають на процес згуртованості групи.

Основні поняття: групова динаміка, ідіосинкратичний кредит, групове мислення, згуртованість, лідер, харизматичний лідер, керівник.

Семінар 13. Динаміка групового розвитку та проблема лідерства.

Лекція 14. Психологія великих соціальних груп і масових явищ (2год.)

Поняття велика соціальна група: сутність та зміст. Ознаки та структура великих соціальних груп. Класифікація великих соціальних груп. Соціально-психологічні особливості формування великих соціальних груп. Функціонування великих груп. Особливості дослідження великих соціальних груп.

Типи соціальних спільностей. Зв'язок понять велика соціальна група та масова поведінка. Поняття про стихійну групу: натовп, юрба, публіка. Натовп та його особливості. Класифікація видів натовпу. Наслідування, навіювання, зараження як фактори впливу та регуляції поведінки натовпу. Особливості лідерства в натовпі. Публіка як специфічний різновид натовпу.

Особливості функціонування громадської думки. Масова комунікація як різновид міжгрупового спілкування. Вплив громадської думки на функціонування великих соціальних груп.

Психологічні особливості етнічних груп. Ментальність народу. Національний характер, темперамент, самосвідомість, почуття, традиції, звичаї та обряди. Психологічні особливості українського національного характеру.

Основні поняття: велика соціальна група, масова поведінка, натовп, юрба, публіка, громадська думка, масова комунікація, етнос, ментальність, національний характер.

Семінар 14. Психологія великих соціальних груп і масових явищ

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Соціальна психологія»

Разом: 180 год., із них 28 год. – лекції, 28 год. – семінарські заняття, 8 год. – індивідуальна робота, 108 год. – самостійна робота, 8 год. – модульний контроль, підсумковий контроль – іспит.

Назва модуля	Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання		Соціальна психологія особистості
Кількість балів за модуль	19 б		46 б
Теми лекцій	1. Вступ в соціальну психологію 2. Формування і розвиток соціально-психологічних знань 26		3. Особистість з погляду соціальної психології 4. Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості 5. Особистість у групі 36
Теми семінарських занять	1. Соціальна психологія як наука 2. Історія розвитку соціальної психології 12 б		3. Соціально психологічна характеристика особистості 4-5. Соціалізація особистості 13 б
Самостійна робота	Виконання сам. завдань до модуля (див роз.VI.) 5б		Виконання сам. завдань до модуля (див роз.VI.) 5б
ІНДЗ			
Види поточного контролю			Модульна контрольна робота 1 25б
Назва модуля	Основи психології спілкування	Проблеми взаємодії в соціальній психології	Соціальна психологія груп та масових явищ

Кількість балів за модуль	46 б	46 б	76 б
Теми лекцій	6. Соціально-психологічна характеристика спілкування. 7. Спілкування як обмін інформацією 8. Перцептивна сторона спілкування 36	9. Взаємодія і соціальний вплив 10. Деструктивні та конструктивні форми взаємодії 11. Вибір стилю життя 36	12. Мала група у контексті соціальної психології 13. Динамічні характеристики малої групи та проблема лідерства 14. Психологія великих соціальних груп і масових явищ 36
Теми семінарських занять	6. Проблема спілкування в соціальній психології 7. Комунікативна сторона спілкування 8. Перцептивна сторона спілкування 13 б	9. Взаємодія і соціальний вплив 10. Конструктивні та деструктивні форми взаємодії. 11. Вибір стилю життя 13 б	12. Соціально-психологічні характеристики малої групи 13. Динаміка групового розвитку та проблема лідерства. 14. Психологія великих соціальних груп і масових явищ 13 б
Самостійна робота	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 5б	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 5б	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 5б
ІНДЗ			Теоретико-практичне дослідж. (30б)
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 2 25б	Модульна контрольна робота 3 25б	Модульна контрольна робота 4 25б
Підсумковий контроль	Іспит		

Індекс перерахунку 3,9(див розділ VIII)

V. ПЛАНИ
СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I.

Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання

Семінар 1.

Тема: Соціальна психологія як наука (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Сутність, структура та функції соціальної психології.
2. Предмет і завдання соціальної психології.
3. Методи соціальної психології.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Основна література: 1, 2, 9, 12.

Додаткова література: 14,38.

Семінар 2.

Тема: Історія розвитку соціальної психології (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Передумови виникнення соціальної психології як самостійної галузі знання.
2. Основні етапи становлення соціальної психології
3. Розвиток сучасної зарубіжної та вітчизняної соціальної психології.

II. Наукова конференція "Основні напрями сучасної соціальної психології. Перспективи розвитку. "

Основна література: 5, 7, 10,11.

Додаткова література: 17,34,57.

Змістовий модуль II.

Соціальна психологія особистості

Семінар 3.

Тема: Соціально-психологічна характеристика особистості (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Соціально-психологічна природа особистості.
2. Поняття індивід, індивідуальність, особистість.
3. Основні ознаки та простори існування особистості.
4. Підходи до структури особистості.

II. Колоквіум: Аналіз теорій особистості, їх порівняльна характеристика.

Основна література: 2, 5, 7, 11.

Додаткова література: 25, 30, 31,51,53.

Семінар 4-5

Тема: Соціалізація особистості (4 год.)

План 5 заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Сутність соціалізації, її стадії та інститути.
2. Механізми соціалізації.
3. Провідні чинники гендерної соціалізації.

II. Дискусія: Україна: гендерна асиметрія чи гендерний паритет.

Продовження теми(наступне семінарське заняття)

III. Аналіз моноспектакля Є.Гришковця "Как я Съел собаку".

Пропонується план аналізу. Студенти дивляться спектакль.

Проводиться обговорення.

Основна література: 5, 7,8, 9.

Додаткова література: 19, 27, 36,47,51.

Змістовий модуль III.

Проблеми спілкування та міжособистісної взаємодії в соціальній психології

Семінар 6.

Тема: Проблема спілкування в соціальній психології (2 год)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Поняття спілкування в соціальній психології, його зміст та функції.
2. Види спілкування.
3. Історично сформовані типи міжособистісного спілкування.
4. Типові обмеження у спілкуванні.

II. Групове обговорення проблеми: чинники ефективності спілкування.

Основна література: 1, 5, 9, 12.

Додаткова література: 16, 23, 33, 52.

Семінар 7.

Тема: Комунікативна сторона спілкування (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Сутність міжособистісної комунікації.
2. Психологічні особливості вербальної комунікації.
3. Характеристика невербальної комунікації.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Ознайомлення з вправами розвитку комунікативної, перцептивної та інтерактивної сторін спілкування.

Основна література: 2,5,9,11.

Додаткова література: 33, 44, 52, 55.

Семінар 8.

Тема: Перцептивна сторона спілкування (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Поняття соціальної перцепції, її зміст, механізми та функції.

2. Характеристика соціальних стереотипів.

3. Основні механізми взаєморозуміння.

4. Бар'єри взаєморозуміння.

II. Обговорення проблеми: "Бар'єри взаєморозуміння" (за результатами самостійного підготовки студентів: Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания / Е.И. Головаха, Н.В.Панина. – К., Политиздат Украины, 1989. – 189 с.)

Основна література: 2,4,5.

Додаткова література: 20,29, 48,56.

Змістовий модуль IV.

Проблеми взаємодії в соціальній психології

Семінар 9.

Тема: Взаємодія і соціальний вплив (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Загальна характеристика міжособистісного впливу

2. Механізми та види міжособистісного впливу.

3. Характеристика видів психологічного впливу.

II. Обговорення виступів студентів, підготовлених за книгою Берна Э. Игры в которые играют люди...Люди, которые играют в игры.- Минск: современный литератор, 2002. – 447 с.

Основна література: 2,4,5,12.

Додаткова література: 13,21,26,28,39,45,54.

Семінар 10.

Тема: Деструктивні та конструктивні форми взаємодії (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Атракція, її природа.

2. Характеристика альтруїстичної взаємодії. Емпатія.

3. Загальна характеристика конфліктної взаємодії.

4. Природа агресивної поведінки.

II. Діагностика рівня емпатії. Ознайомлення з методикою визначення рівня емпатії (В.В. Бойко).

Продовження теми(наступне семінарське заняття)

III. Робота з опитувальником К.Томаса "Стратегія взаємодії в конфліктній ситуації"

IV. Ознайомлення з вправами модифікації поведінки.

Основна література: 2, 5, 11,12.

Додаткова література: 21,25,35,45

Семінар 11.

Тема: Вибір стилю життя (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Чинники, що зумовлюють поведінку особистості в соціумі.
2. Соціальна установка і реальна поведінка особистості.
3. Сім'я, особливості подружніх взаємовідносин.
4. Альтернативні форми шлюбно-сімейних взаємин.

II. Групова дискусія за результатами творчої роботи «Мій стиль життя. Від чого він залежить?».

Основна література: 2,4,5.

Додаткова література: 22,30,47,57

Змістовий модуль V.

Соціальна психологія груп і масових явищ

Семінар 12.

Тема: Соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Феномен групи з погляду соціальної психології.
2. Класифікація малих соціальних груп.
3. Основні соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Ознайомлення з соціометричним тестом.

Основна література: 1,3,7.

Додаткова література: 24,32, 43,49.

Семінар 13.

Тема: Динаміка групового розвитку та проблеми лідерства

(2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Групова динаміка, її механізми.
2. Керівництво і лідерство у малій групі
3. Прийняття групового рішення.
4. Продуктивність групової роботи.

II. Проведення методики "Моя група на безлюдному острові".

Основна література: 5,7,11.

Додаткова література: 22, 41,42,43.

Семінар 14.

Тема: Психологія великих соціальних груп та масових явищ (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Загальна характеристика великих соціальних груп.
2. Поняття про стихійну групу: натовп, юрба, публіка.
3. Характеристика громадської думки.
4. Психологія етнічних груп.

II. Ознайомлення з методикою Г.У.Солдатової "Типи етнічної ідентичності".

Основна література: 3,5,8.

Додаткова література: 15,18, 37,40,46,50.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I.

Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання

Тема 1. Соціальна психологія як наука – 7 год.

1. Знайти у мережі інтернету журнали з психології за останні півроку. Відшукати в них публікації, присвячені дослідженню проблем соціальної психології. Скласти бібліографічний список. Виділити і зробити анотації окремих з них (2ст). – 5 год.

2. Самостійно опрацювати роботу: Програма емпірического исследования (Социальная психология: Практикум / Учебное пособие для студентов вузов / Г.М.Андреева, Е.А.Аксенова, Т.Ю.Базаров и др. / Под ред. Т.В.Фоломеевой. – М.: Аспект Пресс, 2006. – С. 10-26). Звіт оформити у вигляді тез. – 2 год.

Тема 2. Формування і розвиток соціально-психологічних знань – 7 год.

1. Розробити буклет: соціальної психології – персоналії (історія та сучасність) – 3 год.

2. Задати схематично порівняльну характеристику: спільне та відмінне між американським та європейським напрямками соціальної психології. – 2 год.

3. Проаналізувати періодичні видання з соціальної психології та виділити актуальні проблеми сучасної соціальної психології. – 2 год.

Змістовий модуль II.

Соціальна психологія особистості

Тема 3. Соціально-психологічна характеристика особистості – 4 год.

1. Висвітлити підхід до проблеми особистості у творах улюбленого письменника. Дати порівняльну характеристику особливостей розгляду проблем особистості у художній та психологічній літературі. – 2 год.

2. Задати графічну схему опрацьованого студентом матеріалу по темі «Основні теорії особистості, їх порівняльна характеристика» за допомогою карти знань – 2 год.

Тема 4. Соціалізація особистості – 6 год.

1. Обґрунтувати необхідність вивчення проблеми соціалізації особистості майбутніми психологами. – 2 год.

2. Підготувати презентації за однією із тем: – 4 год.

1. Гендерні стереотипи в педагогічних колективах.

2. Міфи і реальність у подоланні гендерних стереотипів.

3. Соціостатеві установки в українській етнокультурі.

4. Біологізаторський підхід до гендеру.

5. Люди, які заперечують свою стать.

6. Гендерні стереотипи в засобах масової комунікації.

7. Стили виховання хлопчиків та дівчат.

8. Гендерні відмінності в психотерапії.

Тема 5. Особистість у групі – 4 год.

1. Виділити та схематично задати чинники що визначають соціальний ранг особистості – 1 год.

2. Проаналізувати способи покращення самопочуття особистості в групі. Розробити рекомендації вчителям щодо роботи з ізольованими учнями. – 3 год.

Змістовий модуль III.

Основи психології спілкування

Тема 6. Проблема спілкування в соціальній психології – 4 год.

1. Задати графічну схему опрацьованого студентом матеріалу по темі «Проблема спілкування в соціальній психології» за допомогою карти знань – 2 год.

2. Виділити та схематично задати чинники ефективності спілкування. – 2 год.

Тема 7. Комунікативна сторона спілкування – 4 год.

1. Створити буклет, де розмістити рекомендації щодо удосконалення ораторських навичок і навичок ведення бесіди психолога. – 3 год.
4. Скласти словник до теми – 1 год.

Тема 8. Перцептивна сторона спілкування – 6 год.

1. Самостійне опрацювання першоджерела: Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания / Е.И. Головаха, Н.В.Панина. – К., Политиздат Украины, 1989. – 189 с. Виокремити із даної роботи бар'єри взаєморозуміння. Навести власні приклади до кожного з них. – 4 год.
2. Відібрати вправи на розвиток перцептивної сторони спілкування /Клюева Н.В., Свистун М.А. Программы социально-психологического тренинга /Яросл. НПЦ «Психодиагностика», Фонд гражданских инициатив «Содействие». – Ярославль, 1992 – 66 с.). – 2 год.

Змістовий модуль IV.

Проблеми взаємодії в соціальній психології

Тема 9. Взаємодія і соціальний вплив – 5 год.

1. На прикладах з власного досвіду проаналізувати особливості використання механізмів впливу на інших людей та захисту від негативних впливів. – 2 год.
2. Підготувати виступ на семінарське заняття за книгою Берна Э. Игры в которые играют люди...Люди, которые играют в игры. – Минск: современный литератор, 2002. – 447 с. – 3 год.

Тема 10. Деструктивні та конструктивні форми взаємодії – 4 год.

1. Розробити рекомендації педагогам щодо поведінки в педагогічних конфліктах. – 2 год.
2. Проаналізувати та систематизувати психологічну літературу з проблеми агресивності. – 2 год.

Тема 11. Вибір стилю життя – 5 год.

1. Написати творчу роботу "Мій стиль життя. Від чого він залежить?"– 2 год.
2. Підготувати презентацію за однією із тем. – 3 год.:
  - Вплив традицій, звичаїв на поведінку особистості.
  - Характеристика чинників, що зумовлюють поведінку особистості в соціумі.
  - Установка як регулятор поведінки і діяльності людини.

Змістовий модуль V.

Соціальна психологія груп та масових явищ

Тема 12. Соціально-психологічні характеристики малої соціальної

групи – 4 год.

1. Підібрати банк методик для діагностики міжособистісних відносин в трудовому колективі. – 3 год.

3. Скласти бібліографічний список сучасної наукової і науково-популярної літератури по проблемі малих соціальних груп. – 1 год.

Тема 13. Динаміка групового розвитку та проблема лідерства – 5 год.

1. Підготувати презентацію за однією з тем. – 4 год.:

- Особливості управління колективом та організацією.
- Сучасні підходи до оптимального стилю управління.
- Харизматичний лідер в сучасній системі управління.
- Керівництво як управлінський феномен.
- Лідерство у контексті спільної групової діяльності.
- Моделі сучасного управління.

2. Скласти словник до теми. – 1 год.

Тема 14. Психологія великих соціальних груп і масових явищ – 7 год.

1. Виділити та описати персонажі сучасного мистецтва і телевізійних передач, які найбільше впливають на характер масового спілкування, оформити як самостійну творчу роботу. – 3 год.

2. На основі аналізу роботи Гнатенко П.І. (Український національний характер. – К., 1997) узагальнити і виділити психологічні особливості українського національного характеру. – 2 год.

3. Написати власну етнічну автобіографію, відобразивши в ній основні етапи становлення власної етнічної ідентичності (для зручності схема аналізу пропонується викладачем). – 2 год.

(Критерії оцінювання самостійної роботи студентів – див. п. VIII).

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА (навчальний проект)

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це різновид позааудиторної самостійної роботи студента навчального та навчально-дослідного характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу курсу „Соціальна психологія”.

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студентів з навчальної дисципліни та розвиток навичок самостійної роботи.

Зміст ІНДЗ – це завершена робота практичного спрямування в межах навчальної програми дисципліни „Соціальна психологія”, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих в процесі лекційних і семінарських занять.

Вид ІНДЗ. Робоча програма курсу „Соціальна психологія” передбачає обов’язкове виконання ІНДЗ такого виду: навчально-психологічне

дослідження конкретного соціально-психологічного явища (за вибором студента із запропонованого викладачем списку завдань дослідження).

З методиками досліджень, та специфікою їх використання у соціальній психології студенти знайомляться на семінарських заняттях.

Орієнтовні завдання дослідження

1. Показати знайомим випадково обрані зображення двох чоловіків, представивши одного з них депутатом від правлячої партії, а іншого – від опозиційної партії. Попросити знайомих описати депутатів. Порівняти отримані результати з врахуванням ролі установки при сприйманні людини. Студент повинен створити узагальнений портрет депутатів-представників різних партій (партії обираються самим студентом). Зробити висновки, оформити результати дослідження.

2. Використання методики Т.Лірі (модифікація Ю.А.Решетник і Г.С.Васильченко) для вивчення порушень сімейних відносин. Студент повинен провести дослідження з трьома подружніми парами різного подружнього віку. За результатами дослідження представити письмовий висновок (4 лінії аналізу) з конкретними рекомендаціями. Порівняти результати дослідження пар різного подружнього віку.

3. Застосувати процедуру контент-аналізу для аналізу текстів. Студенти можуть самостійно сформулювати тему дослідження, виходячи із своїх професійних і особистих інтересів. Наведемо приклади тем:

Гендерні стереотипи в телевізійних рекламах.

Етнічні стереотипи в теленовинах.

Маскулінність і фемінність в текстах сучасних популярних пісень.

Вивчення образів сучасних жінок і чоловіків в ЗМІ.

Здійснити аналіз текстів. Оформити результати дослідження.

Процедура проведення ІНДЗ. Навчально-дослідна робота студента передбачає вибір одного із запропонованих викладачем завдань дослідження, підготовку матеріалів для його проведення, власне процедуру проведення, аналіз результатів, оформлення звітних матеріалів.

Вимоги до оформлення та написання ІНДЗ.

Оформлення ІНДЗ. Роботу потрібно виконати на окремих аркушах, які необхідно скріпити. На титульному аркуші слід вказати прізвище, ім'я та по-батькові студента, курс, групу, спеціальність. Текст навчально-дослідної роботи повинен бути чітким, розбірливим, з пронумерованими сторінками.

Звітні матеріали студента повинні містити логічне викладення студентом основних результатів дослідження, детальний їх аналіз, формулювання власних висновків та узагальнень. Виклад матеріалу здійснюється за такою схемою: тема та мета дослідження, коли проведене дослідження, з ким проводилось, характеристика досліджуваних, результати дослідження, аналіз результатів дослідження, висновки. До звіту додаються самі протоколи дослідження. В кінці роботи ставиться дата та підпис виконавця.

Виконання ІНДЗ потребує вміння студента використовувати теоретичні знання з соціальної психології в практичній діяльності, нестандартних ситуаціях тощо. Аналіз виконання студентом навчально-дослідного завдання

передбачає оцінку його вміння творчо мислити, орієнтуватися в складних ситуаціях соціальної дійсності, усвідомлення психологічної сутності соціального явища, яке досліджується.

Оцінювання ІНДЗ. Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – **30**.

До критеріїв оцінювання ІНДЗ відносяться:

- ✓ відповідність оформлення вимогам;
- ✓ своєчасність виконання роботи;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;

Більш детально критерії та шкалу оцінювання подано у таблиці 7.1

Таблиця 7.1

Критерії та шкала оцінювання ІНДЗ

Критерії оцінки	Максимальний бал	Рівень відповідності виконаного завдання критеріям та оцінка рівня			Бал студента
Своєчасність виконання роботи	1 бали	1 б завдання виконане своєчасно	0б завдання здано не своєчасно		
Технічне оформлення роботи	3бали	3б оформлення відповідає вимогам	2б оформлення частково відповідає вимогам	1-0 б звіт подається, але з недотриманням основних вимог до оформлення	
Творчий підхід у виконанні завдань	3бали	3б свій авторський шлях вирішення завдання	2б прояви елементів творчості	1-0 б відсутнє своє бачення вирішення проблеми, студент діє по заданій схемі	
Обсяг виконання	10б	10-9 б завдання виконано у повному обсязі, без помилок	8-5 б завдання виконано у повному обсязі, але упущені окремі деталі	4-0 б завдання виконано не в повному обсязі, мають місце помилки	
Якість виконання:	13б:				
Науковість, обґрунтованість, логічність	5 балів	5-4б: відповідність теоретичним положенням,	3-2б логіка викладу присутня, однак не	1-0б відсутня чітка логіка викладу, студент не	

		обґрунтованість позиції, факти, результати досліджень подаються у логічній послідовності	вистачає ілюстрації отриманих узагальнень, або ж їх обґрунтування	структурує матеріал, аналіз не відповідає теоретичним положенням	
Володіння методичним інструментарієм	3 бали	3б студент вміло використав теоретичні знання у практичній ситуації, володіє методикою	2б володіє методикою, але допускає окремі помилки	1-0б допускає грубі помилки при роботі з методикою та аналізі результатів	
Висновки	5 балів	5-4б логічні, аргументовані, повні, вказують на виявлені закономірності	3-2б аргументовані, однак, узагальнення не зовсім відповідають отриманим результатам	1-0б подаються як звіт про роботу	
Рівень виконання ІНДЗ	Сума балів				
	високий				28-30
	достатній				22-27
	середній				16-21
	низький				0-15

Перед початком проведення ІНДЗ студентам видається бланк таблиці 7.1. для проведення оцінювання своєї роботи самим студентом. Інструкція студентам: оцінити власний проект шляхом виставлення певної кількості балів за кожен компонент.

Викладач, перевіривши роботу, також заповнює даний бланк. Якщо при перевірці ІНДЗ оцінка студента співпадає з оцінкою викладача, то така робота може бути оцінена без захисту. У всіх інших випадках ІНДЗ захищається автором з виставленням відповідної кількості балів в межах 30. У цьому випадку враховується правильність, повнота та аргументованість відповідей студента на запитання.

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Соціальна психологія».

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення бакалаврів із дисципліни «Соціальна психологія» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої

покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Кожний модуль включає бали за поточну роботу бакалавра на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу(за виключенням першого модулю), а також четвертий модуль включає бали за виконання ІНДЗ.

Нижче подаються критерії оцінювання цих видів діяльності.

1. Критерії оцінювання роботи студента на семінарах

На семінарському занятті оцінюються:

- усні відповіді студентів;
- участь в обговоренні дискусійних питань;
- участь у ділових, рольових іграх та їх обговоренні;
- аналіз ситуаційних завдань та вміння доведення власної думки;
- підібрана інформація щодо соціально-психологічних проблем, новин вітчизняного/зарубіжного літератури;
- вирішення практичних ситуацій
- реферативні виступи, презентації тощо.
- письмові завдання

Критеріями оцінки роботи студента на семінарах при усних відповідях є:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- емоційність та переконаність;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки.

при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, системність;
- логічна послідовність;
- вміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

2. Критерії оцінювання самостійної роботи студента

Кількість балів за роботу під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких критеріїв:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань 1б;
- ✓ повний обсяг їх виконання 1б;
- ✓ якість виконання навчальних завдань 2 б;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань 1б;

5 балів – максимальна кількість балів, яку студент може отримати за виконання одного завдання для самостійної роботи. Кількість та складність завдань залежить від кількості годин відведених на самостійну роботу до того або іншого модуля (див п. VI). Загальна оцінка за виконання самостійної

роботи до модуля визначається так: сума набраних студентом балів за виконання всіх завдань до модуля розділити на кількість завдань (зазвичай це 2-3 завдання). Максимальна кількість балів за модуль – 5б.

Окремі види самостійної роботи, які виконує бакалавр за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях

3. Модульний контроль та критерії його оцінювання

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль є підсумком певного етапу вивчення дисципліни та здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Його мета – виявлення проміжних результатів засвоєння студентами змісту навчальної дисципліни. Модульний контроль з соціальної психології проводиться згідно і тематичним планом. Максимальна оцінка за виконання однієї модульної роботи – 25 балів. Модульний контроль проводиться у вигляді тестових завдань. Блок тестових запитань до кожного модуля містить 25 запитань. За кожну правильну відповідь виставляється 1 бал.

4. Критерії оцінювання ІНДЗ подаються в п. VII.

Карта підсумкового контролю

1. Структура екзаменаційного білету з соціальної психології.

Білет із соціальної психології складається з трьох запитань теоретичного спрямування та одного практичного. Відповідь на кожне запитання оцінюється в 10 балів. Загальна сума балів за іспит – 40.

2. Критерії оцінювання відповідей студентів на іспиті.

При оцінці відповіді студента на іспиті повинні враховувати, насамперед, її правильність, а також здатність студента:

1) здійснити розгорнутий, вичерпний виклад змісту даної у питанні проблеми;

2) знати повний перелік необхідних для розкриття змісту запитання термінів, категорій та законів;

3) виявити творчі здібностей у розумінні та викладенні навчально-програмного матеріалу; наводити зрозумілі ілюстрації та приклади, а також власну інтерпретацію наданої інформації.

4) здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та вміти аналізувати соціально-психологічне явище, окремі його елементи.

5) самостійно критично оцінити публікації з даної тематики, а також самостійно робити логічні висновки й узагальнення;

6) висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на дане питання;

7) засвоїти основну та додаткову літературу;

8) визначити і застосувати одержану теоретичну інформацію для рішення практичних завдань.

9) викладати матеріал чітко, логічно, послідовно.

При оцінюванні відповіді на теоретичні та практичне запитання в білеті необхідно орієнтуватися на критерії відображені в таблицях 8.1 та 8.2.

Таблиця 8.1

**Загальні критерії оцінювання відповіді студентів на теоретичне
запитання екзаменаційного білету**

Оцінка	Критерії оцінювання
«10-9»	<p>10 – питання розкрито на високому теоретичному і практичному рівнях, студент без ускладнень орієнтується в матеріалі, повністю відповідає на додаткові запитання, бачить місце питання, яке розглядається, в контексті соціальної психології як науки. Якість відповіді свідчить про вільне володіння матеріалом лекційних і практичних занять, а також про ознайомлення з додатковим матеріалом з означеної проблеми. При відповіді на питання посиляється на рекомендовану програмою курсу додаткову наукову літературу. Вміє показати значення даного явища для вирішення конкретних соціально-психологічних проблем.</p> <p>9 – допускаються неістотні неточності.</p>
«8-6»	<p>8 – якість відповіді виявляє вільне володіння студентом фактичним матеріалом курсу, але він допускає окремі неістотні помилки. Основне питання розкрито, а на додаткові – студент повністю не відповідає. Ознайомлення з додатковими джерелами не систематизовано.</p> <p>7– висновки і узагальнення зроблені студентом не є вичерпними; відсутні посилання на додаткову літературу; практичне застосування теоретичних знань є дещо розпливчатым.</p> <p>6 – не розкритий хоча б один із пунктів указаних вище.</p>
«5-3»	<p>5 – володіє фактичним матеріалом, в цілому орієнтується в досліджуваному предметі, але при розкритті питання допускає суттєві помилки.</p> <p>4 – в основному студент володіє тільки загальним понятійним апаратом, але в окремих аспектах питання не в змозі самостійно робити чіткі закінчені висновки та узагальнення і пов'язати теоретичні знання з практикою.</p> <p>3 – понятійний апарат використовується неповною мірою, виклад матеріалу утруднений; твердження, зазначені у відповіді не аргументовані.</p>
«2-1-0»	<p>2 – відповідь студента під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення.</p> <p>1 – студент робить принципові помилки при відповіді, або ж утрудняється дати обґрунтовану відповідь на всі питання викладача, не володіє понятійним апаратом.</p> <p>0 – студент не володіє матеріалом курсу, не орієнтується в його проблематиці; висновки, зроблені під час відповіді, не</p>

	відповідають правильним. Характер відповіді дає підставу стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді, тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді.
--	---

Таблиця 8.2

Загальні критерії оцінювання відповіді студентів на практичне запитання екзаменаційного білету

Оцінка	Критерії оцінювання
«10-9»	Вільно виконує практичні завдання, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях.
«8-6»	Успішне виконання практичних завдань, однак студент допускає несуттєві неточності, має певні труднощі в трансформації умінь у нові умови.
«5-3»	Можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача. Уміє використовувати знання для вирішення стандартних завдань
«2-0»	Нездатність застосувати знання на практиці, що робить неможливим дати відповідь на запитання.

Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.3, табл. 8.4., табл. 8.5.

Таблиця 8.3

Розподіл балів, що присвоюються бакалаврам за різні види навчальної роботи студентів упродовж вивчення дисципліни «Соціальна психологія»

Види навчальної роботи студентів	Кількість балів за одиницю	Кількість одиниць до розрахунку	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	14	14
Відвідування сем. занять	1	14	14
Робота на семінарському занятті	10	5	50
ІНДЗ	30	1	30
Виконання домашнього завдання	5	5	25
Модульна контрольна робота	25	4	100
разом			233

Індекс перерахунку: $233/60=3,9$

Всі рейтингові бали, що обрав студент, вираховуються так: набрана студентом кількість балів ділиться на 3,9

Таблиця 8.4

Розрахунок максимальної кількості рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів	Максимальна кількість рейтингових балів
1.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 1)	14	3,7
2.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 2)	16	4,1
3.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 3)	16	4,1
4.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 4)	16	4,1
5.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 5)	16	4,1
6.	Модульні контрольні роботи (1, 2, 3,4)	100	25,7
7.	Самостійна робота	25	6,5
8.	Індивідуальна навчально-дослідницька робота	30	7,7
9.	Іспит		40
Підсумковий рейтинговий бал			100

Таблиця 8.5

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів
«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F	1-34
«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX	35-59
«задовільно»	E	60-68
	D	69-74
«добре»	C	75-81
	B	82-89
«відмінно»	A	90-100

У процесі оцінювання навчальних досягнень бакалаврів застосовуються такі методи:

➤ **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, іспит.

➤ **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, контрольна робота, творча самостійна робота, звіти про виконання ІНДЗ та самостійної роботи.

➤ **Методи комп'ютерного контролю:** тестові програми.

➤ **Методи самоконтролю:** самостійне оцінювання своїх знань, самоаналіз.

ІХ. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

•Словесні: лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій, семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

•Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація, перегляд відео-касєт.

•Практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості тощо.

X. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

✓ опорні конспекти лекцій;
✓ навчальні посібники;
✓ відео-касєти;
✓ робоча навчальна програма;
✓ збірка тестових і контрольних завдань для модульного оцінювання навчальних досягнень студентів;

✓ засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);

✓ завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Соціальна психологія».

XI. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Сутність, структура та функції соціальної психології.
2. Основні підходи до визначення предмета соціальної психології.
3. Передумови виникнення соціальної психології як самостійної галузі знання.
4. Основні етапи становлення соціальної психології.
5. Розвиток сучасної зарубіжної соціальної психології.
6. Розвиток сучасної вітчизняної соціальної психології.
7. Соціометрія як спеціалізований соціально-психологічний метод
8. Методи та методичні прийоми соціальної психології
9. Соціально-психологічна природа особистості.
10. Поняття індивід, індивідуальність, особистість.
11. Проблема соціального і біологічного в особистості.
12. Основні ознаки особистості.
13. Простори існування та структура особистості.
14. Зміст, механізми та інститути соціалізації.
15. Етапи та структура процесу соціалізації.
16. Особливості процесу соціалізації в онтогенезі.
17. Аналіз зарубіжних психологічних теорій особистості.
18. Основні напрямки дослідження особистості у вітчизняній психологічній науці.
19. «Я» особистості як чинник становлення у групі.
20. Специфіка входження особистості в групу.
21. Засвоєння гендерних ролей. Провідні чинники гендерної соціалізації.
22. Характеристика гендерних стереотипів.
23. Поняття спілкування в соціальній психології, його зміст та цілі.
24. Види та функції спілкування.
25. Історично сформовані типи міжособистісного спілкування.
26. Типові обмеження у спілкуванні.
27. Розвиток спілкування в онтогенезі.
28. Особистісні орієнтації та рівні спілкування.
29. Психологічні особливості вербальної комунікації.
30. Характеристика невербальної комунікації.
31. Поняття соціальної перцепції, її зміст та функції.
32. Характеристика соціальних стереотипів.
33. Механізми міжособистісного сприймання. Ефекти сприймання.
34. Основні механізми взаєморозуміння.
35. Бар'єри взаєморозуміння.
36. Проблема взаємодії в соціальній психології, її види.
37. Загальна характеристика міжособистісного впливу, його види та стратегії.
38. Характеристика видів психологічного впливу.
39. Механізми міжособистісних впливів та проблема захисту від негативних впливів.
40. Деструктивні форми взаємодії. Агресія і культура.
41. Види і причини конфліктів у міжособистісній взаємодії.

42. Динаміка та структура конфлікту.
  43. Стратегія поведінки учасників конфлікту.
  44. Міжособистісна атракція, її природа.
  45. Кохання і взаємовідносини.
  46. Альтруїстична поведінка у взаємодії. Навчання альтруїзму.
  47. Взаємодія на рівні дружби. Особливості дружби людей на різних етапах життєвого циклу.
  48. Сутність, функції та структура соціальної установки.
  49. Статусно-рольові характеристики особистості.
  50. Сім'я як життєвий вибір, особливості подружніх взаємовідносин.
  51. Сім'я як соціальний інститут. Функції сім'ї.
  52. Специфіка сімейного спілкування.
  53. Альтернативні форми шлюбно-сімейних взаємин.
  54. Феномен групи з погляду соціальної психології.
  55. Класифікація малих соціальних груп.
  56. Основні соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.
  57. Поняття про групову динаміку та групові процеси.
  58. Механізми групової динаміки.
  59. Структура взаємовідносин у малій соціальній групі.
  60. Конформність і конформна поведінка.
  61. Поняття про лідерство та керівництво у малій групі.
  62. Теорії походження лідерства та керівництва.
  63. Прийняття групового рішення. Відмінності між груповими та індивідуальними рішеннями.
  64. Групова згуртованість як складний психологічний феномен.
  65. Соціально-психологічний клімат колективу.
  66. Класифікація, ознаки та структура великих соціальних груп.
  67. Поняття про стихійну групу: натовп, маса, публіка.
  68. Психологічні особливості українського національного характеру.
  69. Особливості функціонування громадської думки.
- (Критерії оцінювання відповідей студентів на іспиті – див. п. VIII.
Практичні запитання до білетів додаються)*

XII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 364 с.
2. Бэррон Р. Социальная психология: ключевые идеи / Р.Бэррон, Д.Бирн, Б.Джонсон[пер. с англ.]. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
3. Корнев М.Н. Соціальна психологія / М.Н.Корнев, А.Б.Коваленко. – К.: Либідь, 1995. – 304 с.
4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс [пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 1996. – 684 с.
5. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Навч. посібник / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 568 с.

6. Пайнс Эйала, Маслэч Кристина. Практикум по социальной психологии. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000, – 528с.
7. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Учеб. пособие / Б.Д. Парыгин. – СПб.: ГУП, 2003. – 616 с.
8. Практикум по социальной психологии. Учебное пособие / [под. ред. И.С.Клециной]. – СПб.: Питер, 2008. – 256 с.
9. Социальная психология: словарь-справочник/ [под. ред.В.Крысько]. – СПб.: Питер, 2008. – 752 с.
10. Социальная психология в трудах отечественной психологии / [Сост. А.Л. Свенцицкий] – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
11. Социальная психология: Хрестоматия / [Сост.: Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая]. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 475 с.
12. Шибутани Т. Социальная психология / Т.Шибутани [пер. с англ. Ольшанского В.Б.]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.

додаткова

13. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры / Э.Берн – СПб.; М., 1996. – 397 с.
14. Битянова М. Р. Социальная психология: наука, практика и образ мыслей: Учебное пособие / М. Р. Битянова. – М.: ЭКСПО-Пресс, 2001. – 576 с.
15. Богомолова, Н.Н. Социальная психология печати, радио и телевидения / Н.Н. Богомолова – М.: МГУ, 1991. – С. 9–46. . – 126 с.
16. Бодалев А.А. Психология общения / А.А. Бодалев. – М.: Издательство "Институт практической психологии", Воронеж: НПО "МОДЭК", 1996. – 256 с.
17. Вундт В. Задачи и методы психологии народов // Социальная психология: Хрестоматия. – М., 1999. – С. 37 – 48.
18. Гнатенко П.І. Український національний характер / П.І. Гнатенко – К. : Док-К, 1997 . – 114 с.
19. Говорун Т.В. Гендерна психологія: Навчальний посібник / Т.В Говорун, О.М. Кікінеджі. – К. К. : Академія, 2004. – 308с.
20. Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания / Е.И. Головаха, Н.В.Панина. – К., Политиздат Украины, 1989. – 189 с.
21. Голод С. И. Личная жизнь: любовь, отношения полов / С.И.Голод. – Л.: Знание, 1990. -30 с.
22. Гришина Н.В. Я и другие: Общение в трудовом коллективе / Н. В. Гришина [и др.]. – Л.: Лениздат, 1990. – 274 с.
23. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения / А.Б.Добрович. – М.: Просвещение. 1987 г. – 207 с.
24. Донцов А.И. Психология коллектива: Методологические проблемы исследования / А.И.Донцов. – М.:Изд-во МГУ, 1984. – 208 с.
25. Донченко Е.А. Личность: конфликт, гармонія / Е.А.Донченко, Т.Н.Титаренко. – Киев: Политиздат Украины, 1989. – 173 с.

26. Доценко Е.Л. Психология манипуляции / Е.Л. Доценко. – М.: ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 344 с.
27. Эриксон Э. Идентичность, юность и кризис / Э.Эриксон. – [пер. с англ.]. – М.: Издательская группа "Прогресс", 1996. – 344 с.
28. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф.Зимбардо, М. Ляйппе. – СПб.: Питер, 2001. – 448 с.
29. Знаков В. В. Понимание в познании и общении / В. В.Знаков. – Издво СПбГУ, 1994. – 168 с.
30. Кон И.О. В поисках себя: личность и ее самосознание / И.О.Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 335 с.
31. Копець Л. В. Психологія особистості : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В.Копець. – К.: Вид. дім «Киево–Могилянська академія», 2007. – 460 с.
32. Кричевский Р. Л., Дубовская Е. М. Социальная психология малой группы: Учебное пособие для вузов./ Р.Л.Кричевский, Е. М.Дубовская. – М.: Аспект Пресс, 2001.– 318 с.
33. Куницына В. Н Межличностное общение / В. Н.Куницына, Н. В.Казаринова, В. М. Погольша.– СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
34. Лебон Г.Психология народов и масс / Г.Лебон. – СПб: Маркет, 1995. – 311 с.
35. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / К. Левин. – [пер. с англ.]. – СПб.: Речь, 2000. – 408 с.
36. Москаленко В.В.Социализация личности / В.В.Москаленко. – К.:Вища школа, 1986 – 200 с.
37. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс / С.Московичи – [пер. с франц.]. – М.: «Центр психологии и психотерапии», 1998. – 480 с.
38. Мясищев В.Н. Психология отношения / В.Н.Мясищев. – М.: Издательство «Институт практической психологи», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. – 356 с.
39. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Н.Н.Обозов. – К.: Лыбидь,. 1990. – 192 с.
40. Ольшанский Д.В. Психология масс / Д.В. Ольшанский. – СПб.: Питер, 2002. – 368 с.
41. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : Посібник /. Л. Е. Орбан-Лембрик – К.: Академвидав, 2003. – 568 с
42. Парыгин Б.Д. Социально-психологический климат коллектива / Б.Д.Парыгин. – Л.: Наука, 1981. – 192 с.
43. Петровский А.В. Социальная психология коллектива / А.В. Петровский. – М.: Просвещение, 1978. – 176с.
44. Пиз А. Язык телодвижений / А. Пиз [пер. с англ.]. – СПб.: Изд. дом "Гутенберг" 1997. – 247 с.
45. Пірен М. І. Конфліктологія: Підручник / М. І. Пірен. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.

46. Почебут Л.Т. Социальные общности. Психология толпы, социума, этноса / Л.Т. Почебут. – СПб : Изд-во СПбГУ, 2005. – 286 с.
47. Психология личности и образ жизни / [под. ред. Шороховой Е.В., Бодалева А. А.]. – М.: Наука, 1987. –219 с.
48. Психология межличностного познания / [под. ред. Бодалева А.А]. – М., М.: Педагогика, 1981. – 224 с.
49. Реан А.А. Социальная педагогическая психология / А.А.Реан, Я.Л. Коломинский – СПб.: Питер Ком, 1999 - 416 с.
50. Савицька О.В. Етнопсихологія: Навч. посібн. / О.В. Савицька, Л.М. Співак – К.: Каправела, 2011. – 264 с.
51. Социальная психология личности в вопросах и ответах/ [под. ред. В.А.Лабунской]. – М.:Гардарика,1999. – 395 с.
52. Трухін І.О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник / І.О. Трухін. – К., 2005. – 336 с.
53. Хьелл Л. Теории личности. / Л.Хьелл, Д.Зиглер. – . СПб.: Питер, 2003. – 608 с.
54. Чалдини Р. Психология влияния / Р.Чалдини. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2001 – 288 с.
55. Щекин Г.В. Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению: Монография / Г.В.Щекин. – К.: МАУП, 1995. – 672 с.
56. Юсупов И.М. Психология взаимопонимания / И.М.Юсупов. – Казань.: Татар. кн. изд-во, 1991. – 192 с.
57. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / В.А. Ядов // Социальная психология в трудах отечественных психологов. Хрестоматия. – СПб.: Питер, 2000. – С.40-52.